

DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN İQTİSADI TƏNZİMLƏMƏDƏ ROLU VƏ MALİYYƏ SIYASƏTİNİN İNKİŞAF PRIORİTETLƏRİ

Amal Rasim HƏSƏNLI^{ID}

Baş müəllim, Bakı Biznes Universiteti və
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti Bakı, Azərbaycan
E-mail: hesenli.amal@bbu.edu.az

Received: 25 Mai 2026

Revised: 12 June 2026

Accepted: 25 June 2026

UOT: 336.

JEL: O14

DOI: <https://doi.org/10.32010/EYNQ1964>

Xülasə: Məqalədə Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolu və müasir inkişaf prioritetləri araşdırılmışdır. Tədqiqatda dövlət maliyyə siyasəti makroiqtisadi sabitliyin qorunması, iqtisadi artımın dəstəklənməsi, sosial rifahın təmin edilməsi, qeyri-neft sektorunun inkişafı və struktur transformasiyanın maliyyələşdirilməsi baxımından təhlil edilmişdir. Nəzəri yanaşmalar əsasında müəyyən edilmişdir ki, dövlət maliyyə siyasəti yalnız büdcə gəlir və xərclərinin idarə olunması mexanizmi deyil, həm də iqtisadiyyatın uzunmüddətli inkişaf istiqamətlərini formalaşdıran strateji tənzimləmə alətidir. Məqalədə dünya təcrübəsi müqayisəli şəkildə qiymətləndirilmiş, Avropa İttifaqı, Norveç, Sinqapur, Cənubi Koreya, Çili və OECD ölkələrinin fiskal idarəetmə modelləri təhlil edilmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, uğurlu maliyyə siyasəti fiskal intizam, strateji ehtiyatların qorunması, nəticəyönlü büdcə idarəetməsi, şəffaflıq və insan kapitalına yönəlmiş investisiyalar əsasında formalaşır. Bu təcrübələrin Azərbaycan üçün əsas əhəmiyyəti neft gəlirlərindən asılılığın azaldılması, qeyri-neft sektorunun maliyyə mexanizmləri ilə stimullaşdırılması və büdcə xərclərinin səmərəliliyinin artırılması ilə bağlıdır. 2016-2025-ci illər üzrə statistik göstəricilərin təhlili göstərmişdir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasəti müxtəlif mərhələlərdə həm sabitləşdirici, həm də inkişafyönlü funksiya yerinə yetirmişdir. Büdcə gəlirlərinin və xərclərinin nominal artımı dövlətin iqtisadi proseslərdə maliyyə rolunun gücləndiyini göstərir. 2020-ci ildə büdcə xərclərinin artması fiskal siyasətin böhran şəraitində iqtisadiyyatı dəstəkləyən rolunu nümayiş etdirmiş, 2025-ci ildə isə büdcənin profisitlə icra olunması fiskal dayanıqlığın gücləndiyini göstərmişdir. Bununla yanaşı, investisiya fəallığının azalması və qeyri-neft sektorunda artım tempinin məhdudlaşması maliyyə siyasətinin növbəti mərhələdə daha çox məhsuldar sahələrə, ixracyönlü istehsalə, innovasiyalara və insan kapitalına yönəldilməsini zəruri edir. Nəticə etibarilə, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin əsas inkişaf prioritetləri qeyri-neft sektorunun genişləndirilməsi, dövlət xərclərinin nəticəyönlü idarə olunması, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, sosial müdafiə mexanizmlərinin gücləndirilməsi, regionların tarazlı inkişafı və fiskal dayanıqlığın qorunması ilə bağlıdır. Bu istiqamətlər maliyyə siyasətinin yalnız cari büdcə idarəetməsi deyil, həm də uzunmüddətli dayanıqlı inkişafın əsas təminat mexanizmi olduğunu göstərir.

Açar sözlər: dövlət maliyyə siyasəti, fiskal siyasət, dövlət büdcəsi, qeyri-neft sektoru, makroiqtisadi sabitlik, büdcə gəlirləri, büdcə xərcləri, Azərbaycan iqtisadiyyatı

Giriş

Müasir dövrdə dövlət maliyyə siyasəti yalnız büdcə gəlir və xərclərinin idarə olunması mexanizmi kimi deyil, həm də iqtisadi inkişafın istiqamətləndirilməsi, sosial rifahın qorunması və makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi baxımından mühüm tənzimləyici alət kimi çıxış edir. Xüsusilə qlobal iqtisadi qeyri-müəyyənliklərin, enerji bazarlarında dəyişkənliyin, regional geoiqtisadi proseslərin və postneft

inkişaf modelinə keçid zərurətinin gücləndiyi şəraitdə maliyyə siyasətinin rolu daha da aktuallaşır. Bu baxımdan Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici funksiyalarının öyrənilməsi həm nəzəri, həm də praktiki əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasında əsas hədəflərdən biri dayanıqlı, rəqabətqabiliyyətli və inklüziv iqtisadiyyatın formalaşdırılmasıdır. “Azərbaycan 2030: sosial-

iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində qeyri-neft iqtisadiyyatının inkişafın mərkəzinə çevrilməsi, özəl sektorun fəallığının artırılması və dövlət-özəl əməkdaşlığının gücləndirilməsi mühüm istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir. Bu isə dövlət maliyyə siyasətinin yalnız fiskal sabitliyi qorumaqla məhdudlaşmadığını, eyni zamanda iqtisadi strukturun şaxələndirilməsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması və sosial-iqtisadi balansın təmin edilməsi funksiyasını da yerinə yetirdiyini göstərir.

Dövlət büdcəsi Azərbaycan iqtisadiyyatında maliyyə siyasətinin əsas institusional alətlərindən biridir. 2026-cı il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsində büdcə gəlirlərinin 38,609 milyard manat, xərclərinin isə 41,704 milyard manat səviyyəsində nəzərdə tutulması dövlətin iqtisadi və sosial proseslərdə fəal rolunu təsdiq edir. Büdcə xərclərinin strukturunda sosial müdafiə, infrastruktur, dövlət xidmətləri, regionların inkişafı, müdafiə və iqtisadi fəaliyyət istiqamətlərinin yer alması maliyyə siyasətinin çoxşaxəli tənzimləyici xarakterə malik olduğunu göstərir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin aktuallığını artıran əsas amillərdən biri də işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası, yeni iqtisadi rayonların inkişafı və ölkə üzrə regional tarazlığın təmin edilməsidir. Bu proseslər iri həcmli dövlət investisiyalarının, məqsədli büdcə proqramlarının və uzunmüddətli maliyyələşdirmə mexanizmlərinin tətbiqini zəruri edir. Eyni zamanda maliyyə siyasəti qeyri-neft sektorunun inkişafını, sahibkarlığın dəstəklənməsini, vergi-büdcə münasibətlərinin təkmilləşdirilməsini və fiskal dayanıqlığın qorunmasını təmin edən əsas vasitə kimi çıxış edir.

Mövzunun elmi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolu yalnız büdcə intizamı və fiskal göstəricilər çərçivəsində deyil, daha geniş iqtisadi inkişaf kontekstində araşdırılmalıdır. Burada əsas məsələ maliyyə resurslarının hansı istiqamətlərə yönəldilməsi, büdcə xərclərinin iqtisadi artıma təsiri, vergi siyasətinin sahibkarlıq mühitinə münasibəti və dövlət borclanmasının uzunmüddətli dayanıqlılıq baxımından qiymətləndirilməsidir. Bu yanaşma maliyyə siyasətinin həm qısa-

müddətli sabitləşdirici, həm də uzunmüddətli inkişafyönümlü funksiyalarını üzə çıxarmağa imkan verir.

Bu məqalənin məqsədi Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolunu təhlil etmək, onun iqtisadi inkişaf proseslərinə təsir mexanizmlərini müəyyənləşdirmək və müasir mərhələdə əsas inkişaf prioritetlərini elmi baxımdan qiymətləndirməkdən ibarətdir. Tədqiqat çərçivəsində büdcə-vergi siyasətinin iqtisadi artıma, sosial rifaha, investisiya fəallığına və qeyri-neft sektorunun inkişafına təsiri araşdırılır. Məqalədə həmçinin fiskal dayanıqlığın qorunması, dövlət xərclərinin səmərəliliyinin artırılması, şəffaf büdcə idarəetməsi və strateji maliyyə planlaşdırmasının gücləndirilməsi kimi prioritet məsələlərə xüsusi diqqət yetirilir.

Beləliklə, dövlət maliyyə siyasəti Azərbaycan iqtisadiyyatında makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi, sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi və struktur islahatlarının maliyyə əsaslarının formalaşdırılması baxımından mühüm tənzimləyici mexanizm kimi çıxış edir. Bu siyasətin səmərəliliyi isə maliyyə resurslarının düzgün bölüşdürülməsindən, büdcə xərclərinin nəticəyönümlü idarə olunmasından və uzunmüddətli inkişaf prioritetləri ilə fiskal imkanlar arasında tarazlığın qorunmasından birbaşa asılıdır.

Nəzəri əsaslar

Dövlət maliyyə siyasəti iqtisadi sistemdə dövlətin gəlir və xərclər vasitəsilə iqtisadi proseslərə təsir göstərməsi, makroiqtisadi sabitliyi qoruması, ictimai rifahı yüksəltməsi və inkişaf prioritetlərini maliyyə resursları ilə təmin etməsi mexanizmi kimi xarakterizə olunur. İqtisadi nəzəriyyədə bu siyasət fiskal siyasətin əsas tərkib hissəsi hesab edilir və dövlət büdcəsi, vergilər, dövlət borclanması, transfertlər, subsidiyalar və investisiya xərcləri vasitəsilə həyata keçirilir. C.M. Keynsin yanaşmasına görə, bazar iqtisadiyyatı hər zaman öz-özünə tam məşğulluq və sabit artım yarada bilmir; bu səbəbdən dövlət xərcləri və vergi siyasəti məcmu tələbin tənzimlənməsində mühüm rol oynayır [1].

Dövlət maliyyə siyasətinin nəzəri izahında R. Masqreyvin irəli sürdüyü üç əsas funksiya xüsusi əhəmiyyət daşıyır: bölgü, yenidən bölgü və sabitləşdirmə funksiyaları [2]. Bölgü funksiyası dövlətin ictimai nemətlərin yaradılmasında,

strateji infrastrukturun maliyyələşdirilməsində və bazarın təmin edə bilmədiyi xidmətlərin göstərilməsində iştirakını ifadə edir. Yenidən bölgü funksiyası gəlirlərin sosial ədalət prinsipi əsasında yenidən paylanmasına, aztəminatlı qrupların müdafiəsinə və sosial bərabərsizliyin azaldılmasına xidmət edir. Sabitləşdirmə funksiyası isə inflyasiya, işsizlik, iqtisadi durğunluq və xarici şoklar kimi makroiqtisadi risklərin yumşaldılmasına yönəlir.

Dövlət maliyyə siyasətinin mühüm nəzəri da-yaqlarından biri də ictimai nemətlər nəzəriyyəsi-dir. P. Samuelson ictimai nemətləri istehlakdan kənarlaşdırılması çətin və bir şəxsin istifadəsinin digər şəxsin istifadəsini azaltmadığı nemətlər kimi izah etmişdir [3]. Müdafiə, təhlükəsizlik, əsas infrastruktur, ekoloji mühafizə, fundamen-tal elm və bir sıra sosial xidmətlər bu qəbildən olan sahələrə daxildir. Bu baxımdan dövlət ma-liyyə siyasəti yalnız gəlir toplama mexanizmi deyil, həm də bazar uğursuzluqlarını aradan qal-dıran və cəmiyyət üçün strateji əhəmiyyət daşı-yan sahələrin inkişafını təmin edən vasitədir.

Müasir iqtisadi nəzəriyyədə dövlət maliyyə siyasəti həm də sosial rifahın artırılması və iqtisadi bərabərsizliyin azaldılması baxımından qiymətləndirilir. C. Stiqlitz göstərir ki, bazar mexanizmi resursların səmərəli bölgüsünü hər zaman təmin etmir və xüsusilə gəlir bərabərsiz-liyi, informasiya asimetriyası, inhisarçılıq və xarici təsirlər şəraitində dövlət müdaxiləsi zəruri olur [4]. Bu yanaşmaya əsasən, maliyyə siyasəti-nin səmərəliliyi yalnız büdcə balansı ilə deyil, həm də onun sosial nəticələri, insan kapitalına təsiri və uzunmüddətli inkişaf potensialı ilə öl-çülməlidir.

Vergi siyasəti dövlət maliyyə siyasətinin əsas tənzimləyici alətlərindən biridir. Vergilər bir tərəfdən dövlətin fiskal gəlirlərini formalaşdırır, digər tərəfdən isə iqtisadi davranışlara təsir göstərir. Vergi dərəcələrinin səviyyəsi, vergi güzəştləri, vergi inzibatçılığı və vergi yükünün bölgüsü sahibkarlıq fəallığına, investisiya qərar-larına və istehlak davranışına birbaşa təsir edir. Tanzi və Zee qeyd edirlər ki, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə vergi siyasəti həm gəlir toplama qabiliyyətini artırmalı, həm də iqtisadi artımı boğmayan çevik və şəffaf sistem üzərində qurul-malıdır [5].

Dövlət xərcləri isə maliyyə siyasətinin inkişafyönümlü tərəfini ifadə edir. Təhsil, səhiyyə,

sosial müdafiə, nəqliyyat, enerji, rəqəmsal inf-rastruktur və regional inkişaf sahələrinə yönəl-dilən büdcə vəsaitləri uzunmüddətli iqtisadi ar-tım üçün əsas baza yaradır. Dünya Bankının ya-naşmasına görə, fiskal siyasət hökumətlərin vergi gəlirlərini səfərbər etməsi və xərcləri idarə etməsi vasitəsilə makroiqtisadi sabitlik, iqtisadi artım və məşğulluq üçün mərkəzi rol oynayır [6]. Bu baxımdan dövlət xərclərinin səmərəliliyi yalnız onların həcmi ilə deyil, nəticəyönümlü-lüyü, şəffaflığı və iqtisadi multiplikativ təsiri ilə qiymətləndirilməlidir.

Dövlət maliyyə siyasətində fiskal dayanıqlıq anlayışı xüsusi yer tutur. Fiskal dayanıqlıq döv-lətin orta və uzunmüddətli dövrdə öz maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirmək, borc yükünü idarə etmək və iqtisadi şoklara qarşı maliyyə ehtiyatı formalaşdırmaq qabiliyyətini ifadə edir. Beynəlxalq Valyuta Fondunun fiskal çərçivələrə dair yanaşmalarında qeyd olunur ki, etibarlı orta müddətli fiskal çərçivələr borc risklərinin azal-dılması və iqtisadi qeyri-müəyyənlik şəraitində büdcə dayanıqlığının qorunması üçün vacibdir [7].

Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin nəzəri əsasları milli qanunvericilik və strateji inkişaf sənədləri ilə də möhkəmləndi-rilir. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Res-publikasının Qanunu ölkədə büdcə sisteminin təşkilini, büdcələrin tərtibi, təsdiqi, icrası və nəzarət mexanizmlərini müəyyən edir [8]. Bu hüquqi baza dövlət maliyyə siyasətinin institusi-onal çərçivəsini formalaşdırmaqla büdcə intiza-mının, şəffaflığın və maliyyə nəzarətinin təmin olunmasına xidmət edir.

Azərbaycanın inkişaf modelində dövlət ma-liyyə siyasəti yalnız cari xərclərin maliyyələşdi-rilməsi deyil, həm də strateji transformasiya aləti kimi çıxış edir. “Azərbaycan 2030: sosial-iqti-sadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində rəqabətli iqtisadiyyat, dinamik və inklüziv cəmiyyət, işğaldan azad edilmiş ərazilərə böyük qayıdış, təmiz ətraf mühit və yaşıl artım kimi istiqamətlər müəyyən edilmişdir [9]. Bu priori-tetlər maliyyə siyasətinin iqtisadi şaxələndirmə, qeyri-neft sektorunun inkişafı, insan kapitalının gücləndirilməsi və regional bərabərliyin təmin edilməsi kimi vəzifələrlə əlaqəli olduğunu göstərir.

“Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası” dövlət

maliyyə siyasətinin daha konkret icra çərçivəsini müəyyənləşdirir [10]. Strategiyada iqtisadi artımın dayanıqlılığının artırılması, qeyri-neft sektorunun genişləndirilməsi, sahibkarlığın dəstəklənməsi, sosial rifahın yüksəldilməsi və dövlət idarəetməsinin səmərəliliyinin gücləndirilməsi əsas istiqamətlər kimi çıxış edir. Bu baxımdan maliyyə siyasəti Azərbaycan iqtisadiyyatında həm sabitləşdirici, həm inkişafyönlü, həm də sosial tarazlığı qoruyan mexanizm kimi qiymətləndirilə bilər.

Nəzəri yanaşmalar göstərir ki, dövlət maliyyə siyasəti iqtisadiyyatın yalnız fiskal idarəetmə mexanizmi deyil, həm də struktur dəyişikliklərini, sosial müdafiəni, investisiya fəallığını və uzunmüddətli inkişaf prioritetlərini tənzimləyən kompleks iqtisadi siyasət alətidir. Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün bu siyasətin əhəmiyyəti xüsusilə qeyri-neft sektorunun inkişafı, regionların tarazlı inkişafı, işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası, büdcə dayanıqlılığının qorunması və insan kapitalına yönəlik investisiyaların artırılması kontekstində daha da yüksəlidir.

Dünya təcrübəsi və müqayisəli təhlil

Dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolunu müxtəlif ölkələrin iqtisadi inkişaf modelində fərqli mexanizmlərlə həyata keçirilir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, maliyyə siyasətinin səmərəliliyi yalnız büdcə gəlirlərinin artırılması və xərclərin maliyyələşdirilməsi ilə ölçülmür. Əsas məsələ dövlət maliyyə resurslarının iqtisadi artıma, sosial rifaha, struktur islahatlarına və uzunmüddətli dayanıqlığa nə dərəcədə xidmət etməsidir. Bu baxımdan inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin təcrübəsi Azərbaycan üçün mühüm nəzəri və praktiki əhəmiyyət daşıyır.

Avropa İttifaqı ölkələrinin təcrübəsində dövlət maliyyə siyasəti fiskal intizam, büdcə kəsirinin məhdudlaşdırılması və dövlət borcunun nəzarətdə saxlanması prinsipləri üzərində qurulmuşdur. Sabitlik və Artım Paktı çərçivəsində üzv ölkələrin büdcə siyasəti ümumi makroiqtisadi sabitlik tələblərinə uyğunlaşdırılır. Bu model göstərir ki, dövlət maliyyə siyasəti yalnız milli iqtisadi maraqlara deyil, həm də ümumi iqtisadi sabitliyin qorunmasına xidmət etməlidir [11]. Azərbaycan üçün bu təcrübə ortamüddətli büdcə planlaşdırmasının gücləndirilməsi, fiskal qaydaların daha səmərəli tətbiqi

və dövlət borcunun idarə olunması baxımından əhəmiyyətlidir.

Təbii resurslarla zəngin ölkələr içərisində Norveç təcrübəsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Norveçdə neft gəlirləri birbaşa cari büdcə xərclərinə yönəldilmir, Dövlət Pensiya Fondu vasitəsilə uzunmüddətli investisiya və yığım mexanizminə çevrilir. Bu yanaşma neft gəlirlərinin iqtisadiyyata kəskin təsirinin qarşısını alır, gələcək nəsillər üçün maliyyə ehtiyatı formalaşdırır və “holland sindromu” risklərini azaldır [12]. Azərbaycan üçün Norveç modeli Dövlət Neft Fondunun və dövlət büdcəsinin əlaqələndirilməsi, neft gəlirlərindən istifadədə dayanıqlılıq və qeyri-neft sektorunun inkişafı baxımından mühüm nümunədir.

Sinqapur modeli dövlət maliyyə siyasətində strateji planlaşdırma, ehtiyatların qorunması və gələcəyə yönəlmiş fiskal idarəetmə baxımından seçilir. Bu ölkədə dövlət büdcəsi yalnız cari sosial-iqtisadi ehtiyacların maliyyələşdirilməsi üçün deyil, həm də uzunmüddətli inkişaf çağırışlarına hazırlıq vasitəsi kimi istifadə olunur. Sinqapurd dövlət ehtiyatlarının qorunması, investisiya gəlirlərindən səmərəli istifadə və büdcə xərclərinin ciddi nəzarət altında saxlanması maliyyə siyasətinin əsas xüsusiyyətlərindəndir [13]. Azərbaycan üçün bu təcrübə xüsusilə strateji ehtiyatların idarə olunması, rəqəmsal iqtisadiyyat, insan kapitalı və infrastruktur xərclərinin nəticəyönümlü planlaşdırılması baxımından aktualdır.

Cənubi Koreya təcrübəsində dövlət maliyyə siyasəti sənayeləşmə, texnoloji inkişaf və ixracyönümlü iqtisadi modelin formalaşdırılması ilə sıx bağlı olmuşdur. Dövlət maliyyə resursları prioritet sahələrə — sənaye, innovasiya, təhsil, texnologiya və ixrac infrastrukturuna yönəldilmişdir. Bu yanaşma göstərir ki, maliyyə siyasəti yalnız sabitləşdirici deyil, həm də inkişafı sürətləndirən aktiv iqtisadi alət ola bilər [14]. Azərbaycan üçün Cənubi Koreya təcrübəsi qeyri-neft sənayesinin inkişafı, innovasiya ekosisteminin formalaşdırılması və ixrac potensialının artırılması baxımından faydalı hesab edilə bilər.

Çili təcrübəsi xammal gəlirlərindən asılı ölkələr üçün mühüm nümunədir. Bu ölkədə struktur büdcə balansı qaydası tətbiq olunmaqla mis gəlirlərindəki dəyişkənliyin dövlət büdcəsinə birbaşa təsiri azaldılmışdır. Yüksək

gəlir dövrlərində artıq vəsaitlərin ehtiyat kimi saxlanması, aşağı gəlir dövrlərində isə həmin ehtiyatlardan istifadə edilməsi iqtisadi sabitliyi qorumağa imkan vermişdir [15]. Azərbaycan üçün bu təcrübə enerji qiymətlərinin dəyişkənliyi fonunda büdcə gəlirlərinin sabitləşdirilməsi və ehtiyatlı fiskal davranışın gücləndirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

OECD ölkələrinin ümumi təcrübəsi göstərir ki, dövlət maliyyə siyasətinin keyfiyyəti büdcə

institurlarının gücü, şəffaflıq, hesabatlılıq və nəticəyönümlü xərcləmə sistemi ilə birbaşa bağlıdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə büdcə sənədi yalnız maliyyə planı deyil, həm də dövlət siyasətinin prioritetlərini ölçən və qiymətləndirən idarəetmə aləti kimi çıxış edir [16]. Bu baxımdan Azərbaycan üçün əsas nəticə ondan ibarətdir ki, dövlət xərclərinin həcmi ilə yanaşı, onların iqtisadi və sosial nəticələri də qiymətləndirilməlidir.

Cədvəl 1. Dövlət maliyyə siyasəti üzrə dünya təcrübəsinin müqayisəli təhlili

Ölkə / model	Maliyyə siyasətinin əsas xüsusiyyəti	Tətbiq olunan əsas mexanizm	Əldə olunan nəticə	Azərbaycan üçün əhəmiyyəti
Avropa İttifaqı	Fiskal intizam və büdcə koordinasiyası	Büdcə kəsiri və dövlət borcu üzrə məhdudiyyətlər	Makroiqtisadi sabitliyin qorunması, üzv ölkələr arasında maliyyə intizamının güclənməsi	Ortamüddətli büdcə planlaşdırması, borc dayanıqlığı və fiskal qaydaların gücləndirilməsi üçün nümunədir [11]
Norveç	Neft gəlirlərinin uzunmüddətli idarə edilməsi	Dövlət Pensiya Fondu və fiskal qayda	Resurs gəlirlərinin gələcək nəsillər üçün qorunması, iqtisadiyyatın neftdən asılılığının yumşaldılması	Dövlət Neft Fondundan istifadədə dayanıqlılıq, qeyri-neft sektorunun maliyyələşdirilməsi və ehtiyatların qorunması baxımından aktualdır [12]
Sinqapur	Strateji ehtiyatların qorunması və uzunmüddətli planlaşdırma	Balanslaşdırılmış büdcə, investisiya gəlirlərindən istifadə, ehtiyat fondları	Maliyyə sabitliyi, yüksək investisiya qabiliyyəti və gələcək risklərə hazırlıq	İnsan kapitalı, rəqəmsal transformasiya və infrastruktur xərclərinin səmərəli planlaşdırılması üçün faydalıdır [13]
Cənubi Koreya	İnkişafyönümlü dövlət maliyyəsi	Sənaye, texnologiya, təhsil və ixrac sahələrinə məqsədli dövlət dəstəyi	Sürətli sənayeləşmə, ixrac potensialının artması və texnoloji inkişaf	Qeyri-neft sənayesinin inkişafı, innovasiya və ixracyönümlü iqtisadi model üçün nümunədir [14]
Çili	Xammal gəlirlərinin sabitləşdirilməsi	Struktur büdcə balansı qaydası	Xammal qiymətlərində dəyişkənliyin büdcəyə təsirinin azaldılması	Neft-qaz gəlirlərindən asılılığın azaldılması və fiskal ehtiyatların yaradılması baxımından əhəmiyyətlidir [15]
OECD ölkələri	Nəticəyönümlü və şəffaf büdcə idarəetməsi	Proqram əsaslı büdcələşmə, hesabatlılıq, ictimai nəzarət	Dövlət xərclərinin səmərəliliyinin artması və büdcə qərarlarının keyfiyyətinin yüksəlməsi	Büdcə xərclərinin nəticə əsaslı qiymətləndirilməsi və şəffaflığın artırılması üçün tətbiq oluna bilər [16]

Cədvəldən göründüyü kimi, müxtəlif ölkələrin dövlət maliyyə siyasəti modelləri fərqli iqtisadi şəraitdə formalaşsa da, onların ümumi ortaq cəhətləri mövcuddur. Bu cəhətlər fiskal intizamın qorunması, dövlət xərclərinin prioritetləşdirilməsi, strateji ehtiyatların yaradılması, borc dayanıqlığının təmin edilməsi və dövlət maliyyəsinin uzunmüddətli inkişaf məqsədlərinə yönəldilməsidir. Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün bu təcrübələrin ən mühüm dərsi ondan ibarətdir ki, maliyyə siyasəti yalnız cari büdcə xərclərinin icrası ilə məhdudlaşmamalı, iqtisadiyyatın struktur transformasiyasına,

qeyri-neft sektorunun inkişafına, insan kapitalının gücləndirilməsinə və regional tarazlığın təmin edilməsinə xidmət etməlidir.

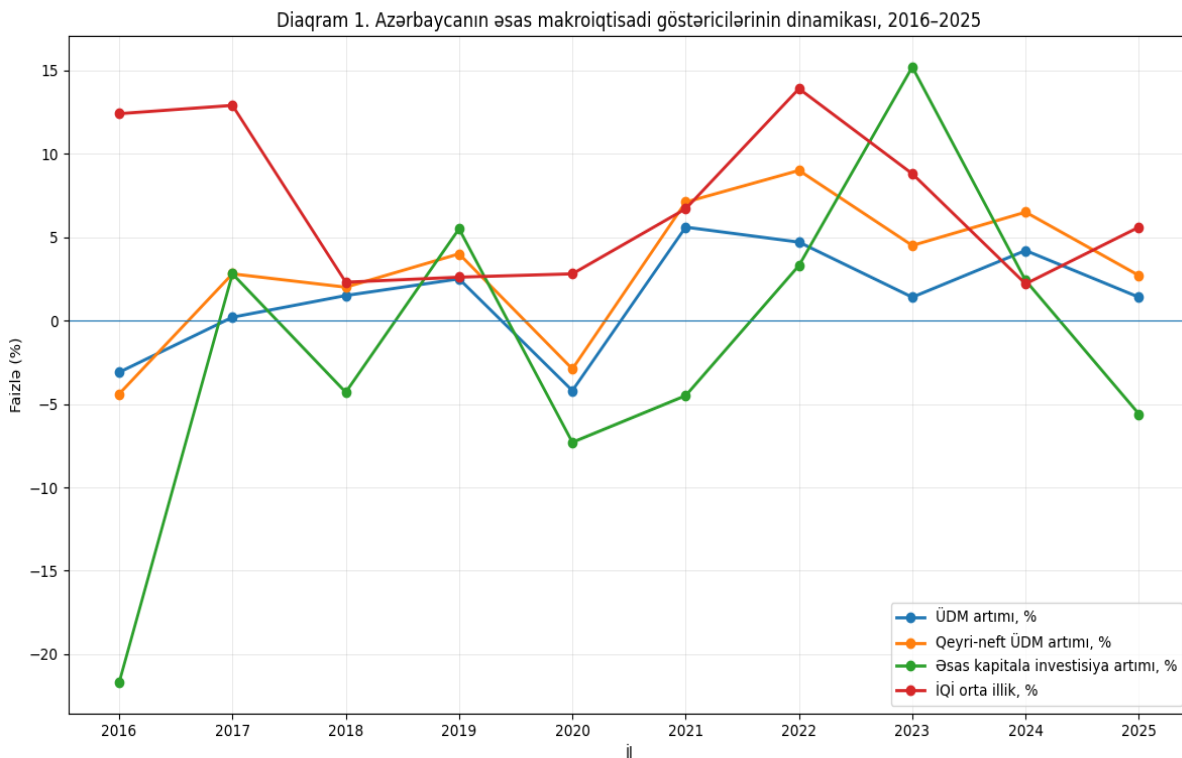
Azərbaycanın inkişaf prioritetləri baxımından Norveç və Çili təcrübəsi resurs gəlirlərinin idarə edilməsi, Sinqapur təcrübəsi strateji ehtiyatların qorunması, Cənubi Koreya təcrübəsi sənaye və innovasiya siyasəti, Avropa İttifaqı və OECD təcrübəsi isə fiskal intizam, şəffaflıq və nəticəyönümlü büdcə idarəetməsi baxımından daha çox əhəmiyyət daşıyır. Bu modellərin hər biri Azərbaycan üçün birbaşa kopyalanmalı nü-

munə deyil, lakin milli iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılmaqla dövlət maliyyə siyasətinin səmərəliliyini artırmaq üçün faydalı metodoloji baza yaradır.

Beləliklə, dünya təcrübəsinin müqayisəli təhlili göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin inkişaf prioritetləri üç əsas istiqamətdə gücləndirilməlidir: birincisi, fiskal dayanıqlıq və ehtiyatlı büdcə siyasəti qorunmalı; ikincisi, dövlət xərcləri qeyri-neft iqtisadiyyatının, insan kapitalının və innovasiya sahələrinin inkişafına daha çox yönəldilməli; üçüncüsü isə büdcə prosesində şəffaflıq, nəticəyönümlülük və ictimai hesabatlılıq artırılmalıdır. Bu istiqamətlərin reallaşdırılması dövlət maliyyə siyasətinin Azərbaycan iqtisadiyyatında tənzimləyici və inkişafyönümlü rolunu daha da gücləndirə bilər.

Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin statistik təhlili

Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolunu qiymətləndirmək üçün əsas makroiqtisadi göstəricilərin dinamika-sına nəzər salmaq zəruridir. Xüsusilə ÜDM-in real artım tempi, qeyri-neft ÜDM-in dəyişməsi, əsas kapitala yönəldilən investisiyaların artım tempi və istehlak qiymətləri indeksinin orta illik səviyyəsi fiskal siyasətin iqtisadi sabitlik, struktur şaxələndirmə və sosial rifah üzərində təsirini izah etməyə imkan verir. Aşağıdakı diaqram 2016-2025-ci illər üzrə bu göstəricilərin müqayisəli dinamikasını əks etdirir. Məlumatlar “Əsas makroiqtisadi göstəricilər” cədvəli əsasında hazırlanmışdır.



Diaqram 1. Azərbaycanın əsas makroiqtisadi göstəricilərinin dinamikası, 2016-2025-ci illər [17]

Diaqramda dörd əsas göstərici müqayisə edilmişdir: ÜDM artımı, qeyri-neft ÜDM artımı, əsas kapitala investisiya artımı və istehlak qiymətləri indeksinin orta illik səviyyəsi.

Diaqramdan göründüyü kimi, 2016-2025-ci illər ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatında makroiqtisadi dinamika sabit xətt üzrə deyil, müxtəlif dövrlərdə dəyişkən trayektoriya üzrə formalaşmışdır. 2016-cı ildə ÜDM artımı mənfi

zonada olmuş, iqtisadiyyat 3,1 faiz azalmışdır. Həmin ildə qeyri-neft ÜDM-də də 4,4 faiz azalma qeydə alınmış, əsas kapitala investisiyalar isə 21,7 faiz geriləmişdir. Bu göstəricilər həmin mərhələdə dövlət maliyyə siyasətinin əsas funksiyasının iqtisadi sabitləşdirmə və böhran təsirlərinin yumşaldılması olduğunu göstərir.

2017-2019-cu illərdə iqtisadi göstəricilərdə nisbətən bərpa meyli müşahidə olunur. ÜDM artımı 2017-ci ildə 0,2 faiz, 2018-ci ildə 1,5 faiz, 2019-cu ildə isə 2,5 faiz təşkil etmişdir. Eyni dövrdə qeyri-neft ÜDM-in artım tempi daha müsbət dinamika nümayiş etdirmiş və 2019-cu ildə 4,0 faizə çatmışdır. Bu, dövlət maliyyə siyasətinin qeyri-neft sektorunun dəstəklənməsi və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində müəyyən təsir yaratdığını göstərir. Lakin investisiya göstəricilərinin illər üzrə kəskin dəyişməsi kapital qoyuluşlarının hələ də davamlı sabit artım trayektoriyasına keçmədiyini göstərir.

2020-ci ildə pandemiya və qlobal iqtisadi məhdudiyyətlər fonunda ÜDM 4,2 faiz, qeyri-neft ÜDM isə 2,9 faiz azalmışdır. Əsas kapitala investisiyalarda 7,3 faizlik azalma da həmin dövrün iqtisadi daralma xarakterini təsdiq edir. Bu mərhələdə dövlət maliyyə siyasəti daha çox sosial müdafiə, məşğulluğun qorunması, biznesə dəstək və iqtisadi aktivliyin minimum səviyyədə saxlanması funksiyasını yerinə yetirmişdir.

2021-2022-ci illərdə iqtisadiyyatda güclü bərpa müşahidə olunur. ÜDM artımı 2021-ci ildə 5,6 faiz, 2022-ci ildə isə 4,7 faiz olmuşdur. Qeyri-neft ÜDM-in artımı daha yüksək dinamika göstərərək 2021-ci ildə 7,1 faiz, 2022-ci ildə isə 9,0 faiz təşkil etmişdir. Bu göstəricilər qeyri-neft sektorunun postpandemiya dövründə iqtisadi artımın əsas hərəkətverici istiqamətlərindən birinə çevrildiyini göstərir. Bununla yanaşı, 2022-ci ildə orta illik inflyasiyanın 13,9 faizə yüksəlməsi dövlət maliyyə siyasətinin sosial tənzimləyici rolunu daha da aktuallaşdırmışdır.

2023-cü ildə əsas kapitala investisiyaların 15,2 faiz artması diaqramda ən yüksək investisiya sıçrayışı kimi görünür. Bu göstərici dövlət investisiya siyasətinin iqtisadi fəallığa təsirini göstərən mühüm amildir. Eyni ildə qeyri-neft ÜDM 4,5 faiz artmış, ÜDM artımı isə 1,4 faiz səviyyəsində qalmışdır. Bu fərq onu göstərir ki, qeyri-neft sektorunda müsbət dinamika olsa da, ümumi iqtisadi artım hələ də neft-qaz sektorundakı dəyişmələrdən və xarici bazar amillərindən təsirlənir.

2024-cü ildə ÜDM artımı 4,2 faiz, qeyri-neft ÜDM artımı isə 6,5 faiz olmuşdur. Inflyasiyanın

2,2 faizə enməsi isə makroiqtisadi sabitlik baxımından müsbət nəticə kimi qiymətləndirilə bilər. Bu dövrdə dövlət maliyyə siyasəti həm qiymət sabitliyinin qorunması, həm də qeyri-neft sektorunda artımın dəstəklənməsi baxımından daha balanslaşdırılmış xarakter almışdır.

2025-ci ildə isə ÜDM artımı 1,4 faiz, qeyri-neft ÜDM artımı 2,7 faiz olmuşdur. Əsas kapitala investisiyalar 5,6 faiz azalmış, orta illik inflyasiya isə 5,6 faiz təşkil etmişdir. Bu göstəricilər göstərir ki, iqtisadi artım davam etsə də, onun tempi zəifləmiş, investisiya fəallığında azalma yaranmışdır. Belə şəraitdə dövlət maliyyə siyasətinin əsas prioriteti investisiya aktivliyinin bərpası, qeyri-neft sektorunda məhsuldarlığın artırılması və inflyasiyanın sosial rifahə təsirlərinin yumşaldılması olmalıdır.

Təhlili göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasəti 2016-2025-ci illərdə həm sabitləşdirici, həm də inkişafyönlü funksiya daşmışdır. Böhran illərində bu siyasət iqtisadi daralmanın təsirlərini yumşaltmağa, bərpa illərində isə qeyri-neft sektorunun və investisiya fəallığının dəstəklənməsinə xidmət etmişdir. Lakin 2025-ci ildə investisiyaların azalması və iqtisadi artım tempinin zəifləməsi dövlət maliyyə siyasətinin növbəti mərhələdə daha çox nəticəyönlü xərcləmə, qeyri-neft istehsalının stimullaşdırılması, insan kapitalına investisiya və ixrac potensialının artırılması istiqamətində gücləndirilməsini zəruri edir.

Dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolunun qiymətləndirilməsində dövlət büdcəsinin gəlirləri, xərcləri və büdcə saldosu əsas fiskal göstəricilər kimi çıxış edir. Büdcə gəlirləri dövlətin iqtisadiyyatdan topladığı maliyyə resurslarının həcmi, büdcə xərcləri həmin resursların sosial-iqtisadi inkişaf məqsədlərinə yönəldilməsini, büdcə kəsiri və ya profisiti isə fiskal dayanıqlığın səviyyəsini göstərir. Bu baxımdan 2016-2025-ci illər üzrə dövlət büdcəsinin əsas göstəricilərinin təhlili Azərbaycan iqtisadiyyatında maliyyə siyasətinin sabitləşdirici və inkişafyönlü funksiyalarını müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Cədvəl 2. Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin əsas göstəriciləri, 2016-2025-ci illər

İl	Büdcə gəlirləri, mln manat	Gəlirlərin ÜDM-də xüsusi çəkisi, %	Büdcə xərcləri, mln manat	Xərclərin ÜDM-də xüsusi çəkisi, %	Büdcə kəsiri / profisiti, mln manat	Kəsir / profisitinin ÜDM-də xüsusi çəkisi, %
2016	17 506,0	29,0	17 751,0	29,6	-245,0	-0,4
2017	16 516,7	23,5	17 594,5	25,1	-1 077,8	-1,6
2018	22 508,9	28,1	22 731,6	28,5	-222,8	-0,3
2019	24 218,1	29,6	24 425,9	29,9	-207,8	-0,3
2020	24 681,7	34,1	26 416,3	36,5	-1 734,6	-2,4
2021	26 396,3	28,5	27 422,4	29,5	-1 026,1	-1,1
2022	30 679,6	22,9	32 064,6	24,0	-1 385,0	-1,0
2023	35 236,4	28,9	36 458,0	29,6	-1 221,6	-1,0
2024	37 161,8	29,4	37 712,7	29,9	-550,9	-0,4
2025	39 131,2	30,3	38 603,6	29,9	527,6	0,4

Cədvəldən göründüyü kimi, 2016-2025-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin gəlirləri 17 506,0 milyon manatdan 39 131,2 milyon manata yüksəlmişdir. Bu, onillik dövr ərzində büdcə gəlirlərinin təxminən 2,2 dəfə artması deməkdir. Eyni dövrdə büdcə xərcləri 17 751,0 milyon manatdan 38 603,6 milyon manata qədər artmışdır. Beləliklə, həm gəlirlər, həm də xərclər üzrə ciddi nominal genişlənmə müşahidə olunur ki, bu da dövlətin iqtisadi proseslərdə maliyyə tənzimləyicisi kimi rolunun gücləndiyini göstərir.

2016-2017-ci illərdə büdcə göstəricilərində nisbətən zəifləmə müşahidə edilir. 2017-ci ildə büdcə gəlirləri 16 516,7 milyon manata enmiş, büdcə kəsiri isə 1 077,8 milyon manat təşkil etmişdir. Bu dövr neft qiymətlərində əvvəlki illərdə baş vermiş dəyişkənliyin və makroiqtisadi adaptasiya proseslərinin büdcə sistemə təsirini əks etdirir. Həmin mərhələdə dövlət maliyyə siyasətinin əsas funksiyası fiskal sabitliyin qorunması və büdcə xərclərinin prioritet istiqamətlər üzrə idarə edilməsi olmuşdur.

2018-2019-cu illərdə büdcə gəlirlərində və xərclərində artım müşahidə edilir. 2018-ci ildə büdcə gəlirləri 22 508,9 milyon manat, 2019-cu ildə isə 24 218,1 milyon manat olmuşdur. Bu dövrdə büdcə kəsiri nisbətən aşağı səviyyədə qalmışdır: 2018-ci ildə -222,8 milyon manat, 2019-cu ildə isə -207,8 milyon manat. Bu göstəricilər həmin illərdə fiskal siyasətin daha balanslı xarakter daşdığını və büdcə kəsirinin ÜDM-ə nisbətdə ciddi risk yaratmadığını göstərir.

2020-ci il dövlət maliyyəsi baxımından xüsusi diqqət tələb edir. Həmin ildə büdcə gəlirləri 24 681,7 milyon manat olduğu halda,

büdcə xərcləri 26 416,3 milyon manata çatmış və nəticədə 1 734,6 milyon manat büdcə kəsiri yaranmışdır. Kəsirin ÜDM-də xüsusi çəkisi -2,4 faiz olmuşdur. Bu, təhlil olunan dövrdə ən yüksək büdcə kəsiri göstəricisidir. 2020-ci ildə xərclərin ÜDM-də xüsusi çəkisinin 36,5 faizə yüksəlməsi dövlət maliyyə siyasətinin böhran şəraitində sabitləşdirici rolunu göstərir. Başqa sözlə, dövlət büdcəsi həmin dövrdə iqtisadi aktivliyin dəstəklənməsi, sosial müdafiə tədbirləri və ictimai xərclərin maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm alət kimi çıxış etmişdir.

2021-2023-cü illərdə büdcə göstəriciləri yenidən genişlənməmişdir. 2021-ci ildə büdcə gəlirləri 26 396,3 milyon manat, 2022-ci ildə 30 679,6 milyon manat, 2023-cü ildə isə 35 236,4 milyon manat olmuşdur. Xərclər də müvafiq olaraq 27 422,4 milyon manat, 32 064,6 milyon manat və 36 458,0 milyon manat səviyyəsinə yüksəlmişdir. Bu mərhələdə büdcə kəsiri davam etsə də, onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 2021-ci ildə -1,1 faiz, 2022 və 2023-cü illərdə isə -1,0 faiz səviyyəsində olmuşdur. Bu göstəricilər büdcə kəsirinin idarəolunan səviyyədə saxlanıldığını göstərir.

2024-cü ildə büdcə kəsiri 550,9 milyon manata qədər azalmış, onun ÜDM-də xüsusi çəkisi -0,4 faiz təşkil etmişdir. 2025-ci ildə isə büdcə artıq profisitlə icra olunmuşdur. Belə ki, büdcə gəlirləri 39 131,2 milyon manat, xərcləri 38 603,6 milyon manat olmuş və nəticədə 527,6 milyon manat profisit yaranmışdır. Profisitinin ÜDM-də xüsusi çəkisi 0,4 faiz təşkil etmişdir. Bu göstərici fiskal sabitliyin bərpası və büdcə intizamının güclənməsi baxımından müsbət qiymətləndirilə bilər.

Ümumilikdə, 2016-2025-ci illərin büdcə göstəriciləri göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında dövlət maliyyə siyasəti dəyişkən makroiqtisadi şəraitə uyğun olaraq həm sabitləşdirici, həm də inkişafyönümlü funksiya yerinə yetirmişdir. 2020-ci ildə büdcə xərclərinin artması və kəsinin yüksəlməsi fiskal siyasətin böhran şəraitində iqtisadiyyatı dəstəkləyən rolunu göstərsə, 2024-2025-ci illərdə kəsinin azalması və profisitə keçid fiskal dayanıqlığın gücləndiyini göstərir. Bu baxımdan növbəti mərhələdə əsas prioritet büdcə gəlirlərinin dayanıqlı mənbələr hesabına artırılması, xərclərin nəticəyönümlü idarə edilməsi, qeyri-neft sektorundan daxilolmaların genişləndirilməsi və dövlət maliyyəsinin uzunmüddətli inkişaf hədəflərinə uyğunlaşdırılması olmalıdır.

Nəticə

Aparılan təhlil göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasəti makroiqtisadi sabitliyin qorunması, iqtisadi artımın dəstəklənməsi, sosial rifahın təmin edilməsi və struktur transformasiyanın maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm tənzimləyici mexanizm kimi çıxış edir. Dövlət büdcəsi, vergi siyasəti, dövlət investisiyaları, sosial transfertlər və fiskal qaydalar vasitəsilə hökumət iqtisadi proseslərə birbaşa və dolaylı təsir göstərir. Bu baxımdan maliyyə siyasəti yalnız büdcə gəlir və xərclərinin idarə olunması deyil, həm də iqtisadi inkişaf prioritetlərinin reallaşdırılması üçün strateji alət kimi qiymətləndirilməlidir.

2016-2025-ci illərin makroiqtisadi göstəriciləri Azərbaycan iqtisadiyyatının müxtəlif mərhələlərdə fərqli çağırışlarla üzləşdiyini göstərir. 2016-cı ildə iqtisadi daralma və investisiya azalması müşahidə olunsada, sonrakı illərdə bərpa meyilləri formalaşmış, xüsusilə 2021-2022-ci illərdə qeyri-neft ÜDM-in artım tempi güclənmişdir. 2025-ci ildə ÜDM-in 129 094,0 milyon manat, qeyri-neft ÜDM-in isə 81 807,3 milyon manat təşkil etməsi qeyri-neft sektorunun iqtisadi inkişafda rolunun artdığını göstərir. Bununla yanaşı, əsas kapitala investisiyaların 2025-ci ildə 5,6 faiz azalması maliyyə siyasətinin investisiya stimullaşdırıcı funksiyasının daha da gücləndirilməsini zəruri edir.

Dövlət büdcəsinin göstəriciləri də maliyyə siyasətinin iqtisadiyyatda tənzimləyici rolunu təsdiqləyir. 2016-cı ildə dövlət büdcəsinin gəlirləri 17 506,0 milyon manat olduğu halda,

2025-ci ildə bu göstərici 39 131,2 milyon manata yüksəlmişdir. Eyni dövrdə büdcə xərcləri 17 751,0 milyon manatdan 38 603,6 milyon manata çatmışdır. Bu artım dövlətin sosial-iqtisadi proseslərdə maliyyə iştirakının genişləndiyini göstərir. Xüsusilə 2020-ci ildə büdcə xərclərinin ÜDM-də xüsusi çəkisinin 36,5 faizə yüksəlməsi dövlət maliyyə siyasətinin böhran şəraitində sabitləşdirici rolunu nümayiş etdirmişdir. 2025-ci ildə isə büdcənin 527,6 milyon manat profisitlə icra olunması fiskal dayanıqlığın güclənməsi baxımından müsbət nəticə kimi qiymətləndirilə bilər.

Tədqiqatdan belə nəticəyə gəlmək olar ki, Azərbaycan üçün dövlət maliyyə siyasətinin əsas inkişaf prioritetləri bir neçə istiqamətdə formalaşmalıdır. Birincisi, qeyri-neft sektorunun inkişafı və bu sahənin büdcə gəlirlərində payının artırılması strateji əhəmiyyət daşıyır. İkincisi, dövlət xərclərinin səmərəliliyi yüksəldilməli, büdcə vəsaitləri daha çox nəticəyönümlü, məhsuldar və uzunmüddətli iqtisadi effekt yaradan sahələrə yönəldilməlidir. Üçüncüsü, əsas kapitala investisiyaların azalması fonunda dövlət investisiya siyasəti qeyri-neft sənayesi, kənd təsərrüfatı, logistika, rəqəmsal iqtisadiyyat, emal sektoru və ixrac yönümlü istehsal sahələrini daha aktiv dəstəkləməlidir.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, uğurlu maliyyə siyasəti fiskal intizam, strateji ehtiyatların qorunması, şəffaf büdcə idarəetməsi və insan kapitalına yönəlmiş investisiyalar əsasında qurulur. Norveç, Sinqapur, Çili, Cənubi Koreya və OECD ölkələrinin təcrübəsi Azərbaycan üçün birbaşa tətbiq olunacaq hazır model deyil, lakin milli iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırıla biləcək mühüm metodoloji baza yaradır. Xüsusilə neft gəlirlərindən asılılığın azaldılması, büdcə xərclərinin nəticəyə əsaslanan qiymətləndirilməsi və qeyri-neft iqtisadiyyatının fiskal mexanizmlərlə stimullaşdırılması Azərbaycan üçün prioritet istiqamətlər kimi çıxış edir.

Beləliklə, Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət maliyyə siyasətinin tənzimləyici rolu getdikcə daha kompleks xarakter alır. Müasir mərhələdə bu siyasət yalnız fiskal sabitliyin qorunmasına deyil, həm də iqtisadi şaxələndirməyə, sosial müdafiənin gücləndirilməsinə, regionların inkişafına, işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpasına, yaşıl iqtisadiyyata keçidə və insan kapitalının inkişafına xidmət

etməlidir. Növbəti dövrdə maliyyə siyasətinin səmərəliliyi büdcə resurslarının həcmi ilə deyil, həmin resursların iqtisadi artımın keyfiyyətinə, sosial rifaha və uzunmüddətli dayanıqlı inkişafa çevrilmə qabiliyyəti ilə müəyyən olunacaqdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Keynes, J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
2. Musgrave, R.A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. New York: McGraw-Hill, 1959.
3. Samuelson, P.A. The Pure Theory of Public Expenditure. The Review of Economics and Statistics, 1954, Vol. 36, No. 4, pp. 387-389.
4. Stiglitz, J.E. Economics of the Public Sector. New York: W.W. Norton & Company, 2000.
5. Tanzi, V., Zee, H.H. Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries. IMF Working Paper, WP/00/35, Washington: International Monetary Fund, 2000.
6. World Bank. Fiscal Policy: Fiscal Policy and Growth. Washington: World Bank Group.
7. International Monetary Fund. Fiscal Monitor: Fiscal Policy under Uncertainty. Washington: IMF, 2025.
8. Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Büdcə sistemi haqqında. Bakı: Azərbaycan Respublikası qanunvericilik bazası.
9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. Bakı, 2021.
10. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası. Bakı, 2022.
11. European Commission. Stability and Growth Pact. Brussels: European Commission, 2024.
12. Government of Norway. The Norwegian Fiscal Policy Framework. Oslo: Ministry of Finance, 2022.
13. Ministry of Finance Singapore. Fiscal Policies: Overview. Singapore: Ministry of Finance.
14. World Bank. The East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy. Washington: World Bank, 1993.
15. Marcel, M. The Structural Balance Rule in Chile: Ten Years, Ten Lessons. Inter-American Development Bank, 2013.
16. OECD. Quality Budget Institutions: Set Clear Fiscal Objectives. Paris: OECD Publishing, 2025.
17. <https://uploads.cbar.az/assets/09b4f707806fa2f47d4af81b8.xlsx>.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РЕГУЛИРОВАНИИ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ

Амал Расим ГАСАНЛЫ 

Старший преподаватель, Бакинский Университет Бизнеса и
Азербайджанский Университет Архитектуры и Строительства Баку, Азербайджан
E-mail: hesenli.amal@bbu.edu.az

Аннотация: В статье исследуются регулирующая роль государственной финансовой политики в экономике Азербайджана и современные приоритеты ее развития. В рамках исследования государственная финансовая политика анализируется с точки зрения обеспечения макроэкономической стабильности, поддержки экономического роста, повышения социального благосостояния, развития ненефтяного сектора и финансирования структурной трансформации. На основе теоретических подходов установлено, что государственная финансовая политика является не только механизмом управления доходами и расходами бюджета, но и стратегическим инструментом регулирования, формирующим долгосрочные направления развития экономики. В статье также проведена сравнительная оценка мирового опыта, проанализированы модели фискального управления Европейского Союза, Норвегии, Сингапура, Южной Кореи, Чили и стран ОЭСР. Определено, что успешная финансовая политика формируется на основе фискальной дисциплины, сохранения стратегических резервов, результатноориентированного бюджетного управления, прозрачности и инвестиций в человеческий капитал. Значение данного опыта для Азербайджана связано прежде всего со снижением зависимости от нефтяных доходов, стимулированием ненефтяного сектора посредством финансовых механизмов и повышением эффективности бюджетных расходов. Анализ статистических показателей за 2016–2025 годы показал, что государственная финансовая политика в экономике Азербайджана на разных этапах выполняла как стабилизирующую, так и развивающую функцию. Номинальный рост доходов и расходов бюджета свидетельствует об усилении финансовой роли государства в экономических процессах. Увеличение бюджетных расходов в 2020 году продемонстрировало поддерживающую роль фискальной политики в условиях кризиса, а исполнение бюджета с профицитом в 2025 году показало укрепление фискальной устойчивости. Вместе с тем снижение инвестиционной активности и ограничение темпов роста ненефтяного сектора обуславливают необходимость более активного направления финансовой политики на производительные отрасли, экспортно ориентированное производство, инновации и человеческий капитал. В результате можно отметить, что основные приоритеты развития государственной финансовой политики в экономике Азербайджана связаны с расширением ненефтяного сектора, результатноориентированным управлением государственными расходами, улучшением инвестиционной среды, укреплением механизмов социальной защиты, сбалансированным развитием регионов и сохранением фискальной устойчивости. Эти направления показывают, что финансовая политика является не только инструментом текущего бюджетного управления, но и основным механизмом обеспечения долгосрочного устойчивого развития.

Ключевые слова: государственная финансовая политика, фискальная политика, государственный бюджет, ненефтяной сектор, макроэкономическая стабильность, доходы бюджета, расходы бюджета, экономика Азербайджана.

THE ROLE OF THE STATE BUDGET IN ECONOMIC REGULATION AND THE DEVELOPMENT PRIORITIES OF FINANCIAL POLICY

Amal Rasim HASANLI 

Head Teacher, Baku Business University and

Azerbaijan University of Architecture and Construction Baku, Azerbaijan
E-mail: hesenli.amal@bbu.edu.az

Abstract: The article examines the regulatory role of state financial policy in the economy of Azerbaijan and its modern development priorities. The study analyzes state financial policy in terms of maintaining macroeconomic stability, supporting economic growth, ensuring social welfare, developing the non-oil sector, and financing structural transformation. Based on theoretical approaches, it is determined that state financial policy is not merely a mechanism for managing budget revenues and expenditures, but also a strategic regulatory instrument that shapes the long-term development directions of the economy.

The article also comparatively evaluates international experience and analyzes the fiscal governance models of the European Union, Norway, Singapore, South Korea, Chile, and OECD countries. It is established that successful financial policy is formed on the basis of fiscal discipline, preservation of strategic reserves, results-based budget management, transparency, and investment in human capital. The main relevance of this experience for Azerbaijan is related to reducing dependence on oil revenues, stimulating the non-oil sector through financial mechanisms, and improving the efficiency of budget expenditures.

The analysis of statistical indicators for 2016–2025 shows that state financial policy in the economy of Azerbaijan performed both stabilizing and development-oriented functions at different stages. The nominal growth of budget revenues and expenditures indicates the strengthening of the state's financial role in economic processes. The increase in budget expenditures in 2020 demonstrated the supporting role of fiscal policy during the crisis, while the execution of the budget with a surplus in 2025 indicated the strengthening of fiscal sustainability. At the same time, the decline in investment activity and the limited growth rate of the non-oil sector make it necessary for financial policy to be directed more actively toward productive sectors, export-oriented production, innovation, and human capital.

As a result, the main development priorities of state financial policy in the economy of Azerbaijan are related to the expansion of the non-oil sector, results-based management of public expenditures, improvement of the investment environment, strengthening of social protection mechanisms, balanced regional development, and preservation of fiscal sustainability. These directions show that financial policy is not only a tool of current budget management, but also a key mechanism for ensuring long-term sustainable development.

Keywords: state financial policy, fiscal policy, state budget, non-oil sector, macroeconomic stability, budget revenues, budget expenditures, economy of Azerbaijan.